METAPHOR AND HYPERBOLE IN METEOROLOGICAL TERMINOLOGY

Alina-Florinela Dănilă
PhD Student, University of Craiova

Abstract: This study highlights the way in which the terms grouped around the vast family of meteorological terminology aquire stylistic value, going from literary to specialized language, with identity or change of meaning. Thus, all these aspects only certify that meteorology possesses an interdisciplinary character, which, in its turn, reflects the accentuated mobility of Romanian vocabulary.

Keywords: meteorology, language, metaphor, hyperbole, context.

Introducere

Din cele mai vechi timpuri, omenirea a fost permenent preocupată să definească și să explice fenomenele naturii, realizând influența majoră pe care factorii naturali și vremea o exercită asupra modului lor de viață. Drept urmare, a apărut și s-a dezvoltat terminologia *meteorologică*. O etapă importantă în dezvoltarea științei terminologice a constituit-o, la mijlocul secolului al XX-lea, lansarea tezei privind complexitatea semantică a termenului,înțeles ca unitate specifică, apartenentă la două sisteme: la cel al limbii și la sistemul terminologic al unui domeniu specific. Clasicul științei terminologice A. Reformatski scria că terminologia este „slugă la doi stăpâni: a sistemului lexical și a sistemului de noțiuni științifice”.[1]

Pe măsura evoluției științei meteorologice, terminologia ei s-a fixat, stabilitatea depinzând de volumul de comunicare, îmbogățindu-și lexicul specific în ritmul alert impus de explozia tehnologică din a doua jumătate a secolului XX. Odată cu popularizarea ei, termenii trec în domeniul public și pot deveni elemente ala vocabularului uzual.

Meteorologia, privită în ansamblul său, este un vast domeniu de cercetare, reprezentând, în uzul comun, ,,ramura geofizicii care se ocupă cu studiul proprietăților atmosferei și cu fenomenele care au loc în aceasta” (DEX:). De asemenea, o lucrare de specialitate, DE[2], definește conceptul de *meteorologie* astfel:,,Știința care studiază proprietățile atmosferei și fenomenele care se petrec în cadrul acesteia”. Prima definiție este uzuală, spre deosebire de definiția specializată, în care apare o referire mai clară la conceptul de meteorologie, prin sintagme care evidențiază domeniile implicate și scot în relief caracterul interdisciplinar al domeniului.

Scurt istoric

Realizând o incursiune în orizontul istoriei universale, marii înţelepţi ai Antichităţii nu puteau să rămână în afara acestei preocupări pentru multă vreme, aşa că au reflectat asupra problemelor meteo şi au formulat diverse opinii, astfel: Anaxagoras a încercat să demonstreze printr-o schemă cum funcţionează formarea precipitaţiilor, Empedocle vedea fenomenele acestea în mod mai amplu, prin combinarea elementelor fundamentale - aer, foc, apă, pământ,

[1] Reformatski A. A., *O necotorâh voprosah terminologhii* // Hrestomatia, Moskva, 1994,p.216.
[2] DE - *Dicționar Enciclopedic*, autor Marcel D. Popa, Alexandru Stănciulescu, Gabriel Florin Matei, Anicuța Tudor, Carmen Zgavărdici, Rodica Chiriacescu.

BDD-V4857 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:29 UTC)

luând naştere diversele forme de precipitaţii, vântul, ceaţa, canicula. Aristotel a scris chiar o lucrare în care trata mai multe ştiinţe ale pământului - vremea, seismologia, geografia, lucrare de referinţă pentru omenirea din toate timpurile, *Meteorologia*, în care nota: „Totdeauna vedem căzând apa care a fost ridicată. Chiar daca nu exact aceeaşi cantitate de apa vine înapoi într-un an sau într-o anumita perioada,tot ceea ce a fost ridicat se întoarce”[3].

În arealul societății românești, încă de la 1420, în *Cronicile Braşovului* apar referiri la fenomene meteorologice deosebite.Cronicarul moldovean Grigore Ureche ne informează că în anul 1504 au căzut ploi abundente, care au cauzat inundaţii: „Peste vară au fost ploi grele şi puhoaie de apă cât s-au făcut multă înecare“[4]. Dimitrie Cantemir, personalitate enciclopedică a poporul român, a abordat în lucrarea sa de căpătâi *Descriptio Moldaviae* şi probleme de climă şi geografie, ba chiar şi hidrologie.

Putem considera că preocuparea ştiinţifică şi didactică pentru meteorologie pe teritoriul românesc a apărut odată cu introducerea în programa de studii a Şcolii Vasluiene din Iaşi a disciplinei meteorologie, studiindu-se mai ales un manuscris grecesc obţinut de la biblioteca mitropoliei.

În 1884, a fost înființat Serviciul Meteorologic al României fiind condus de Ştefan Hepites[5]. După război, în 1946, Nicolae Topor a început să elaboreze pentru prima oară prognoze pe durată lungă. În 1950 au fost instalate radiotelefoane în staţiile meteorologice de munte, făcându-se trecerea la un sistem complex, integrat, de meteorologie. Cercetările în domeniul meteorologic continuă și azi, fiind înlesnite de dezvoltarea fulminantă a tehnicii și a științei.

În arealul lingvistic românesc, au apărut în ultima perioadă valoroase lucrări ce aduc în prim plan analiza detaliată a terminologiei meteorologice, subliniind aici valoarea şi complexitatea deosebită a demersului cercetătorilor de a revela o terminologie aflată în plin proces de dezvoltare.Terminologia meteorologică reprezintă obiectul de interes numeroşi lingvişti, amintind-o aici pe Cristina Florescu, editoarea unui amplu volum intitulat *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (Ştiinţific vs. Popular)*, lucrare consultată orientativ în vederea realizării lucrării de faţă.[6]

Inventarul de termeni meteorologici s-a răspândit cu ușurință și în limbajul literar, unde sunt întrebuințați cu o deosebită valoare stilistică. Acest fapt ilustrează interdisciplinaritatea meteorologiei care este strâns legată de numeroase alte discipline biologice și nebiologice: biologie, geografie, fizică, chimie, matematică, pedologie, fiziologie, electricitate, astronomie, transporturi, istorie, limbaj monetar, matematică, logică, arte. Interdisciplinaritatea ilustrează, totodată, și „mobilitatea mare a vocabularului[7], ,,migrarea termenilor fie dintr-un limbaj specializat în alt limbaj specializat, fie dinspre limbaj specializat spre limbajul comun sau invers, cu accent pe existența nucleului lexical comun”[8].

Analiza corpusului

În lucrarea de față ne-am îndreptat atenția asupra termenilor meteorologici care pot dobândi valoare stilistică. Corpusul supus analizei este format din patru termeni, furtună, vânt, fulger, tunet, selectați din textul literar Paşa Hassan, de George Coşbuc. În cadrul analizei, am pornit de la modul în care sunt definiți termenii în dicționarul de uz general (DEX), marcarea lor diastratică în DEX, spre a ajunge apoi să observăm încărcătura metaforică și hiberbolică ,

[3] Aristotel (384-382i.e.n), *Meteorologia*
[4] Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*
[5] Ștefan C. Hepites, fizician, inginer și meteorolog român, centrul în jurul căruia s-au grupat activitățile lui Hepites a fost *Institutul Meteorologic al României*, pe care l-a organizat și condus între anii 1884–1908.
[6] Florescu, Cristina (edit.), *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (Ştiinţific vs. Popular)*, Editura Universității ,,Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2015.
[7] Bidu-Vrănceanu (coord.), 2000 : 2.
[8] Bidu-Vrănceanu (coord.), 2000: 2-4.

BDD-V4857 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:29 UTC)

pe care aceşti termeni o însuşesc, cu identitate sau diferenţă de sens. În redarea definiţiilor am utilizat şi MDA, numai în situaţiile în care aceste dicţionare au avut înregistrări (informaţii) suplimentare faţă de DEX.

Definiţii

Termenii selectaţi în vederea analizei fac parte din vastul areal semantic al precipitaţiilor, termen moştenit din latinescul *precipitatio, -onis*, definit drept ,,vapori de apă condensaţi care cad din atmosferă pe suprafaţa Pământului sub formă de ploaie, ceaţă, brumă, zăpadă, grindină" (DEX:839). La rândul lor, aceste nume sunt unităţi simple ce pot fi definite cu uşurinţă: *furtună*, s.f.< lat. fortuna, ,,Vânt puternic însoţit de averse de ploaie, de grindină şi de descărcări electrice; vijelie" (DEX:325); ,,Perturbare atmosferică violentă, care generează vânturi puternice şi precipitaţii, adesea în rafale, însoţite de descărcări electrice"(MDA2 2010).Comparând cele doua definiţii, putem afirma ca MDA oferă o definiţie mai complexă, ancorată in limbajul specializat, acela al terminologiei meteorologice, depăşind abordarea comună, uzuală din DEX; *vânt*, s.n.< lat.*ventus*, ,,Deplasare pe orizontală a unei mase de aer provocată de diferenţa de presiune existentă între două regiuni ale atmosferei" (DEX:1304); *fulger*, s.n. < lat.*fulger* (= *fulgur, -is),* ,,Fenomen atmosferic care constă într-o descărcare electrică luminoasă produsă între doi nori sau în interiorul unui nor" (DEX: 366); *tunet*, s.n. < lat.*tonitrum*, ,,Zgomot puternic care însoţeşte o descărcare electrică atmosferică" (DEX:1234); Ceea ce putem desprinde pe baza acestor definiţii este faptul că acestea presupun o gradaţie de la simplu spre complex a informaţiilor fundamentale pentru domeniul meteorologic, facilitând astfel trecerea spre limbajul de specialitate.

Sensuri

În cele ce urmează vom urmări, comparativ, procesul în care termenii *vânt*, *furtună*, *fulger*, *tunet* ,,migrează" din sfera limbajului meteorologic spre limbajul literar, unde va primi noi conotaţii, care apar pe baza procedeului metaforei şi al hiberbolei.Este de menţionat faptul că în procesul acesta de ,,migrare" sau determinologizare participă termeni monomembri care îşi modifică nuanţa semantică datorită conexiunii cu alte cuvinte din limbajul literar. Prin acest fapt, putem, de asemenea, să remarcăm interdisciplinaritatea terminologiei meteorologice.

Potrivit terminologului Angela Bidu-Vrănceanu, această determinologizare sau întrebuiţare a termenilor într-un limbaj diferit, altul decât acela specializat, este un proces gradabil: ,,transferul termenului în texte şi contexte de largă circulaţie antrenează un proces de determinologizare a sensului specializat în grade diferite"[9].

Lexicul specializat furnizează aşadar limbii literare un număr de termeni care transgresează limitele câmpului semantic al domeniului-sursă şi căpătă alte valenţe în noua dimensiune în care au fost introduşi, fiind receptaţi ca termeni sau ca expresii figurate consacrate prin uz.

Pe baza informaţiilor expuse, vom încerca să analizăm aceşti termeni în contexte diferite, urmărind procesul de ,,diluţie" semantică, tocmai pentru a ilustra impactul procedeelor artistice (metafora, hiberbola) asupra sensului unui termen. Exemplele au fost preluate din presa online şi din opera literară Paşa Hassan, scrisă de George Coşbuc. Vom urmări, pe baza analizei textului literar, modalitatea în care se creionează portretul protagonistului, Mihai Viteazul, pornind de la comparaţii cu elemente din câmpul semantic al terminologiei meteorologice, elemente ce se vor ,,metamorfoza" ingenious sub impactul mijloacelor artistice.

De exemplu, termenul furtună din enunţul: ,,Ministerul Afacerilor Externe (MAE) informeaza cetatenii romani calatoresc in Grecia ca in perioada 3-4 ianuarie se anunta furtuni

[9] Bidu-Vranceanu, A. Lexicul specializat în mişcare. De la dicţionare la texte.s.l.: Editura Universităţii din Bucureşti, 2007, 266 p.

BDD-V4857 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:29 UTC)

violente atat la malul, cat si in largul Marii Egee." (http://www.ziare.com/, 04.01.2019, *Atenționare de călătorie în Grecia: Se anunță furtuni și valuri de 12 metri, iar feriboturile ar putea rămâne la mal*) migrează din domeniul meteorologic în limbajul literar, mai cu seamă în textul baladei *Paşa Hassan*, unde, sub influența procedeului stilistic al metaforei, va exprima comportamentul impunător, înspăimântător al personajului principal al textului, Mihai Viteazul: ,,Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai;/ Aleargă năvală nebună(…)/ El vine spre pașă, e groază și vai,/ Că vine *furtună*" (George Coșbuc, *Paşa Hassan*). Autorul lucrării filtează poetic o forță stihială, *furtuna*, care capătă o conotație impresionantă, menită să trezească puternice emoții in sufletul cititorului și să contureze totodată portretul unei ființe umane care se remarcă printr-o putere de caracter nebănuită.

Termenul vânt din enunțul ,, Administraţia Naţională de Meteorologie a emis, marţi, noi avertizări nowcasting cod galben de vânt, valabile în mai multe localităţi din Muntenia, Oltenia şi Moldova, inclusiv în Capitală, până la ora 14:00."(https://www.libertatea.ro/, 05.03.2019, *ANM anunță cod galben de vânt în București și 19 județe*) ,,se va îmbogăți" metaforic și in același timp hiberbolic cu sensul de curaj, vitejie, agilitate: „Hassan de mirare e negru-pământ;/ Nu știe de-i vis, ori aieve-i./ El vede ghiaurul că-i suflet de *vânt*." (George Coșbuc, *Paşa Hassan*). După cum bine se poate observa, autorul reliefează printr-o gradație a comparațiilor cu elemente din limbajul meteorologic comun, sensuri ce accentuează modul în care contextul își pune amprenta asupra termenului.

Termenul fulger din enunțul: ,,Furtunile se țin lanț, multe dintre ele destul de violente cu fulgere și trăsnete care pot să pună în pericol viața celor surprinși în câmp, cum este cazul fermierilor."(https://www.libertatea.ro /,06.06.2016, *Te-a surprins furtuna? Ce trebuie să faci pentru a te păzi!*) va pătrunde într-o altă sferă semantică, prin intermediul stilistic al metaforei, ,,Pe vodă-l zărește călare trecând/ Prin șiruri, cu *fulgeru*-n mână." Conotația primită de această dată va depăși cu desăvârșire dimensiunea meteorologică și se va îndrepta către un alt nivel de percepție și interpretare, *fulgerul* ilustrând ideea de rapiditate fizică și psihică în același timp.

Termenul tunet din enunțul ,,Un fenomen pe cât de straniu pe atât de rar i-a speriat teribil pe locuitorii unei comune din Buzău. A nins cu tunete şi fulgere la fel de puternice ca în timpul furtunilor de vară."(https://stirileprotv.ro/, 12.01.2019, Explicația furtunii cu tunete și fulgere, în plină iarnă, din Buzău) se va extinde conotativ sub impactul procedeului hiberbolei cu sensul de spaimă, groază, ,,Sălbaticul vodă e-n zale și-n fier", pe frunte poartă o cupolă gigantică, ,,vorba-i e *tunet,* răsufletul ger", hiberbola *vorba-i e tunet* atingând apogeul portretizării eroului textului baladesc, transmițând prin însăși termenul *tunet* puternica încărcătură emoțională a textului supus analizei.

Concluzii

Lucrarea de față a avut drept scop ilustrarea trăsăturilor lexico-semantice ale termenilor grupați în jurul marii familii a terminologiei meteorologice, termeni pe care îi regăsim în uzul comun actual.După cum se poate observa, pe baza exemplelor oferite, termenii au multiple întrebuințări, primind multiple conotații, odată ce părăsesc domeniul meteorologic și pătrund în limbajul literar, unde sunt supuși procedeelor artistice, ceea ce este o importantă dovadă a mobilității accentuate a vocabularului limbii române. Radiografierea terminologiei meteorologice româneşti permite evidenţierea şi observarea mai multor lexeme care intră atât în limbajul specializat, în limbajul comun,dar și în cel limbajul literar.

BIBLIOGRAPHY

Aristotel (384-382i.e.n), *Meteorologia*
Ureche, Grigore *Letopisețul Țării Moldovei*

BDD-V4857 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:29 UTC)

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București, 2007.

Coșbuc, George, *Cântece de vitejie (versuri)*, București, Editura SEMNE, 2011,

DE - *Dicționar Enciclopedic*, autor Marcel D. Popa, Alexandru Stănciulescu, Gabriel Florin Matei, Anicuța Tudor, Carmen Zgavărdici, Rodica Chiriacescu.

DEX= Academia Română, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

Florescu, Cristina (edit.), *Terminologia meteorologică românească a fenomenelor atmosferice (Ştiinţific vs. Popular)*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2015.

Reformatski A. A., *O necotorâh voprosah terminologhii* // Hrestomatia, Moskva, 1994.

Surse

http://www.ziare.com
https://www.libertatea.ro
https://www.libertatea.ro
https://stirileprotv.ro

BDD-V4857 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:52:29 UTC)